

Marija Jamar Legat
Ljubljana

SLOVENSKE OTROŠKE LJUDSKE PESMI

Slovenska otroška ljudska pesem je nastajala v drugačnih okoliščinah kot otroške pesmi drugih ljudstev. Matere vseh narodov so že v pradavnini pele otrokom nežne, ljubke uspavanke. Najlepše so zbrane v angleški zbirki ljudskih pesmi za otroke Nursery Rhymes. Matere v njih otrokom obljublajo zlato in srebro. Otroci se igrajo od zore do mraka s čudovitimi igračkami, z zlatimi punčkami in s pisanimi žogami. Pečejo rumene pogače in zidajo hišice iz sladkorčkov in čokolade. Slovenske ljudske pesmi za otroke pa imajo čisto svojevrstno podobo. Iz ritmičnih verzov, ki so jih spesnile matere ali pa so jih sestavljali otroci sami, iz zazibalk, izštevanek, šaljivk in pastirskih pesmi odseva življenje slovenskega otroka v preteklosti.

Naš otrok je že v zibelki poslušal tožbe o hudem tlačanskem življenju, o materinem nenehnem delu, zaradi katerega skoraj nima časa za svojega otroka, zato ga prepušča v varstvo Mariji in Jezusu.

Tutáj nináj, deté mladó,
Da bi radó zaspančkaló!
Da bi te varval večni Bog,
Bog oče, sin in sveti Duh!¹

Naša mati ne obljublja otroku v uspavanki zlatih gradov in pisanih igrač. Poje mu o lakoti in žalosti:

Ovbe, oča Čamer,
V hiš je velik jamer:
Otroci so pomrli,
So vrele kaše žrli.
Za pečjo raste praprota,
Po hiši skače lakota!
Oča Čamer!
V hiš je velik jamer.²

Naši otroci spoznajo že zgodaj delo in odgovornosti.

Glej fantka
S punklcam gvantka:

¹ Dr. Karel Štrekelj: *Slovenske narodne pesmi IV.* V Ljubljani, Slovenska matica 1908—1923. Str. 478, št. 8175.

² prav tam str. 478, št. 8177.

V službo bo šov,
Bo kruhka zaslužu,
Bo pápat imov.³

Namesto da bi se deklice igrale, jih pesem sprašuje:

Katarina Barbara,
Zakaj nis doma varvala,
Da t' je piška vkraдена?⁴

Slovenski otroci ne sanjajo o zlatih punčkah in hišicah iz sladkorja. Revno tlačansko življenje je ustvarilo čisto posebne pesmi o jedah.

Mam'ka, poslušajte,
Kaj vam povem,
Štruklice kuhajte,
Tisto rad jem.⁵

Dajte mi kruha,
De lačna ne bom,
Kar mi ukažete,
Vas ubogala bom.⁶

Na paši pa se otroci razžive. Pastirčki se love, se skrivajo, določajo, kdo bo lovil, z izštevankami, obmetavajo se z besedami, pletejo rime, sozvočja in verižne pesnitve.

Otroci prevračajo imena in se norčujejo iz vsega, kar se jim zdi nenavadno in smešno.

Janez z Jeblane
Ma hlače preklane,
S popirja klobuk,
K' mu pravja:
Smùk, Smùk!⁷

Namesto pobožnih legend, ki so jih učile skromnosti in pokorščine, so sami spesnili vrsto verzov, ki čisto drugače govore o svetnikih in cerkvenih rečeh.

Svetega Miklavža cerkevca,
Noter je namalana merkevca,
Ona mene gleda, jaz pa njo,
Jeza me spopade, smuk za njo.⁸

Oče naš — kruh je naš,
Zelje vaše, meso naše.⁹

³ prav tam str. 361, št. 7573.

⁴ prav tam str. 364, št. 7597.

⁵ prav tam str. 419, št. 7878.

⁶ prav tam str. 420, št. 7880.

⁷ prav tam str. 370, št. 7642.

⁸ prav tam str. 311, št. 7424.

⁹ prav tam str. 313, št. 7432.

Izštevanke jih privlačijo zaradi nenavadnih besed:

Ekate, pékate, cúkate mé,
Abe fábe dómíne!¹⁰

Oponašajo živali, klopotce, zvonove in mlatiče.

Cak, cak, jok, snop,
Cak, cak, jok, snop!¹¹

Pastirčki imajo skromne želje:

O dàb ràstù krampér,
Dàb ga jedu pastér,
Dab žvižgav in pev,
Da biu zmerom vesev.¹²

Prav tako skromen je zaslužek za celoletno delo:

Prvo leto, ko sem služil,
Eno kokoljo sem prislužil.¹³

Taka je podoba našega otroka, kakor jo razberemo iz slovenske ljudske pesmi.

Njegovo življenje je bilo od mladega povezano z delom in s skrbjo za obstanek. Zgodaj je bil zrel. Kritično je gledal na gospodarje in gospodo ter na cerkev. Narava mu je bila bližja kot ljudje. Travniki in gozdovi so bili njegove pravične palače, živali in drevesa njegove igrače. V bistvu pa je bil vendar prav tak otrok kot njegovi vrstniki v meščanskih in plemiških družinah v Evropi.

Zato je tudi oblika slovenskih otroških ljudskih pesmi podobna kot pri drugih narodih. Njihov nastanek in ritem sta povezana z igro otrok, s poskakovanjem, rajanjem in kričanjem. Namesto z igračami se otroci igrajo z besedami. Sestavljajo jih po podobnostih in po nasprotjih. Všeč so jim nesmiselne zveze, smejejo se jim in dobro se zavedajo, da ne ustrezajo resničnemu stanju. Uživajo ob zvenečih besednih zvezah in onomatopoejskih izrazih. Ob težko izgovorljivih soglasniških skupinah preizkušajo svoje glasovne sposobnosti. Tako na primer oponašajo mačka, ki prede:

Kruh bi rad peko, pa drrrv ni,
Kruh bi rad peko, pa drrrv ni!¹⁴

Pesmi so kratke, rime so zaporedne ali prestopne, da ostanejo otroku v spominu. Vrstice so zaključene celote, prve besede v pesmi se večkrat ponavljajo, pogosta je oblika dvogovora z živalmi in drevesi. Posebno vzdušje ustvarjajo pomanjševalnice in ljubkujoče besede.

Zaradi vseh teh značilnosti so slovenske otroške ljudske pesmi lahko privlačne tudi za današnjega otroka, kar kaže odziv na objavljene pesmi v *Cicibanu* in v posameznih izborih Mladinske knjige.

¹⁰ prav tam str. 471, št. 8139.

¹¹ prav tam str. 466, št. 8119.

¹² prav tam str. 423, št. 7897.

¹³ prav tam str. 346, št. 7526.

¹⁴ prav tam str. 448, št. 8036.

Vsaj deloma je slovenska otroška ljudska poezija zbrana v 14. snopiču Štrekljeve zbirke.¹⁵ S tem je Štrekelj izpolnil pobudo Frana Levca, ki mu je že 1899 pisal: »Ali bi ne bilo dobro, ko bi v enem prihodnjih snopičev zbrali otročje narodne pesmi in igre, ki bi se eventualno lahko tudi posebej natisnile ter uglasbile in uvedle v otroška zabavišča, ki jih zdaj pitamo samo z nemškimi prevodi?«¹⁶ Vendar je Štrekljeva izdaja namenjena znanstvenikom in študiju. Za otroke pa je nameraval pripraviti posebno zbirko, ki jo »bodo tudi Vrtčevim bravcem in otrokom v zibeli lahko dali v roke...«,¹⁷ a mu je smrt to preprečila.

Levčeva in Štrekljeva želja se je pred kratkim uresničila z izborom ljudskih pesmic za otroke, uredila ga je Kristina Brenkova in mu dala naslov *Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice*.¹⁸ S tem je zapolnila to vrzel v naši književnosti za otroke.

Die Autorin betont die Inhaltsverschiedenheit der slowenischen Kindervolkslieder von den Liedern anderer Völker und das beweist sie mit den Beispielen aus der Sammlung von Dr. Karl Štrekelj. Der Form nach sind die slowenischen Kindervolkslieder auch dem heutigen Kind nahe und es ist sehr erfreulich, dass eine Auslese daraus soeben Kristina Brenk herausgegeben hat.

¹⁵ Karel Štrekelj: *Slovenske narodne pesmi IV*. Del V. Pesmi stanovske. Razlek III. Pesmi otroške, str. 308—480.

¹⁶ France Bernik: *Pisma Frana Levca*. Druga knjiga. Ljubljana 1971, str. 45.

¹⁷ Pismo Franu Levcu, citirano po Predgovoru v *Slovenske narodne pesmi IV*, str. 25.

¹⁸ *Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice*. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1971.